

6.0 Møblering i det offentlige rom

Det offentlige rom er allemannseie i den forstand at alle har full rett til å oppholde seg og bruke området i tråd med gitte regler. Det er derfor viktig at man tar hånd om det som faktisk tilhører oss alle. Selv en privathage kan opptre som et ”halvoffentlig rom”, noe avhengig av beliggenheten. En hage vil ikke være et område som hvem som helst kan ta i bruk, men den vil bli observert og kommentert på samme måte som huset vil bli kommentert. Fasader som vender ut mot ei gate vil oppleves som en del av det offentlige rom. I dette kapittelet skal vi se på møblering av det offentlige rom, og da først og fremst i tettstedene i kommunen.

6.1 Skilt og reklameplakater

Offentlige rom som gater, fortau og åpne plasser tilhører allmennheten. Vi har alle et ansvar for å sørge for at det offentlige rom oppleves som trivelig. Hver enkelt av oss bør sørge for å behandle steder med respekt ved å plukke opp søppel etter oss, unngå hærverk og etterlate stedet i den forfatning stedet var før vi kom. Næringsdrivende har et spesielt ansvar for det som er rundt sin virksomhet, spesielt med tanke på søppel og rot som kan oppstå i et bybilde. All skilting og reklame skal planlegges og utføres på en smakfull måte. Uttrykket “*visuell forurensning*” er ofte en betegnelse på uheldig skilting og liten omtanke for behandling av det offentlige rom.

Skilt

Hovedregelen for skilting bør være at fasadens særpreg ikke skal endres. Skilting bør derfor ikke gå på tvers av vertikale linjer, ikke skjule vinduer eller dekke mer enn strengt tatt nødvendig. Skilting og reklame skal innordne seg byggets kvaliteter og tilpasses omgivelsene og bør være med i planprosessen når bygninger skal settes opp eller steder skal utvikles. Retningslinjer for skilting gjelder ikke bare rekameskilt. Alle former for skilting, enten det gjelder offentlig informasjon, retningsbeskrivelser eller annet bør planlegges og utføres på en tilfredsstillende måte. Kommunen har egne bestemmelser som gjelder skilting og reklame.



Kjedebutikker har ofte sine egne måter å skilte på. Fargene er ofte oppmerksomhetskrevene.



Anonym og smakfull skilting som passer til bygget.

Reklame

Det er viktig å skape en helhet og la reklamen bli en del av stedet, snarere enn et fremmed element. Store lyskasser, skiftende eller rullerende reklame, skjemmende farger og utførelse må unngås. Mye av utfordringen i forhold til reklame og

~unngå visuell forurensning

~skilt skal innordne seg bygningen og omgivelsene

~anonyme skilt kan være vel så effektivt for å trekke kunder

~unngå skjemmende farger

~ikke skap snublelementer

skilting ligger i å dempe eller tone ned reklamen. Holdningen: *“jo større og mer synlig - desto bedre”* trenger ikke nødvendigvis være en markedsføring som vinner flest kunder. Mer anonyme tiltak som å male rett på fasaden, skrive på vindusglass eller bruke frittstående bokstaver er effektfulle. Ikke minst er det med på å gjøre omgivelsene vi omgir oss med ryddigere og kanskje til og med vakrere. Reklameplakater som er håndtegnet, gjerne med hvit eller neongul bakgrunn er ofte å se utenfor forretninger. Disse er gjerne snublelementer og er med på å skape skiltkaos. Forretningen bør tenke seg om før de setter ut slike skilt: Oppnår vi virkelig den ønskede oppmersomhet fra kundene?

Noen fakta om skilting og reklame:

- **I boligområder, sårbare områder som åpent naturlandskap, kulturlandskap, parker og friområder skal reklameskilt unngås.**
- **Etter vegloven kreves det tillatelse for all reklame rettet mot vei eller som er synlig for dem som ferdes på veien.**
- **Naturvernloven bestemmer at reklameskilt og reklameinnretninger ikke skal plasseres utenfor tettbygd strøk.**
- **Tillatelse for oppsetting av skilt og reklame gis hovedsaklig midlertidig eller for et bestemt tidsrom.**
- **Kommunen har egne retningslinjer for reklameskilting.**
- **Oppfordring: Søk hjelp hos fagpersoner når du skal sette opp skilt og reklame!**



Reklameplakater blir ofte snublelementer i gata.

6.2 Bymøbler

Med bymøbler menes her: benker, bord, pullerter, lykestolper, skilt og søppelkasser.

Grunnen til at man skal bestrebe seg på å ha møblement som harmonerer til hverandre er av estetiske hensyn. Folk er opptatt av det visuelle i ei gate eller på en plass enten man går, sykler eller kjører. Det betyr ikke at alt må være likt! Bevisst bruk av noen felles prinsipper vil gjøre at omgivelsene opptrer roligere.

~bymøbler bør ha et felles formspråk

~ei gate oppleves uryddig dersom møblelement og skilting ikke harmonerer

~støyskjermen tilpasses omgivelsene

~vurder alternativer til støyskjerm, f.eks en tett hekk

~farger og materialbruk må vurderes

Nye utbyggere må også forholde seg til det som er eksisterende slik at det blir et felles uttrykk i gata. I Hokksund har man valgt sorte lyktestolper og benker i sortmalt stål og brunt treverk. Det ville da være lite hensynsfullt å velge grønne eller røde utemøbler. Enkelte farger er mer skrikende enn andre. For mange ulike farger vil kunne bidra til et visuelt kaos.



En tømmerhytte hører ikke hjemme på Rådhusplassen. Bilparkering likeså.



Lyktestolpe i Hokksund.



Lyktestolpe i Vestfossen.

6.3 Støyskjerming

Støyskjermer blir satt opp for å dempe støy for bebyggelse og uteområder og er i prinsippet et tett gjerde. Støyskjermer kan enten settes opp i bebygde områder eller langs vei for å beskytte større deler av et område. Det finnes alt fra små, lokale støyskjermer i hager til kilometerlange, dominerende skjerm langs motorveier. Skjermen skal alltid utformes som en del av omgivelsene og kan ha svært ulikt uttrykk og størrelse. En godt utformet støyskjerm passer ikke nødvendigvis like bra alle steder. I stedstilpasning ligger også tilpasning til kulturhistorien. Der det ikke er bebbyggelse, skal støyskjermen heller tilpasses veien, landskapet og vegetasjonen.

Det er ikke alltid at det er selve støyen som er problematisk, men det at man ser og opplever støykilden. Da kan det vurderes om en tett hekk kan fungere like bra. Vegetasjon vil ikke ha samme effekt på å dempe støyen som en ordinær støyskjerm, men kan fjerne det som er visuelt forstyrrende. En jordvoll med beplantning eller en støyskjerm bekledd med klatreplanter vil gi et "mykere" uttrykk enn en plankevegg. Installasjoner langs riksveier må godkjennes av vegvesenet.



Ordinær støyskjerm langs fylkesvei ved Spæren - funksjonell, men lite spennende.



Støyskjerm med detaljer og farger som er tilpasset bebyggelsen. Eksempel fra Skøyen.

Felles for alle er at de er byggverk som må tilpasses omgivelsene rundt for å unngå å skape nye miljøproblemer, som uheldig akustikk eller visuell forurensning. Konkrete mål på skjermene er lite hensiktsmessig å oppgi fordi skjermene skal tilpasses omgivelsene, men noen tommelfingerregler er greie å huske på:

- Skjermen bør normalt ikke overstige 2.5-3.0 m.
- Det er viktig å bryte opp flatene for å unngå monotone og kjedelige støyskjermer. Fargen tilpasses omgivelsene og bør hovedsaklig ha samme farge eller farger som harmonerer med tilhørende bebyggelse.
- Det bør avsettes plass til vegetasjon og eventuelle horisontale variasjoner i utformingen.
- Materialvalg bør være av god kvalitet.

Vegvesenet benytter ofte en enkel støyskerm, men har også mulighet til å sette opp andre, mer tilpassede skjerm langs fylkesveiene. Det må være lov å sette krav også til veimyndighetene når det gjelder utforming av støyskjermer. Tekniske detaljer og krav til sikkerhet er selvfølgelig viktig ved utformingen av støyskjermer, men kan inkluderes på mange ulike måter. Støyskjermer er ofte gjenstand for hærverk og tagging. Vedlikehold kan reduseres eller gjøres enklere ved bevisst planlegging, riktig plassering og materialvalg.

7.0 Stilarter i Øvre Eiker

Rokokko 1760 -1790:

Fasadenes dekor og fargesetting er ofte en illusjon av andre kostbare materialer som f.eks marmorstein. De påmalte søylene på Fossesholm er et typisk eksempel. Det er ikke mange hus i Øvre Eiker som er av ren rokokkostil, men enkelt detaljer fra rokokkostilen finnes rundt omkring. Det er først og fremst interiøret på bygdene i Øvre Eiker som er preget av denne stilarthen gjennom treskjærerkunst og ornametikk.

Kjennetegn for rokokkostilen:

- ~høye helvalmede tak
- ~rikt dekorerte dører
- ~bred list i etasjeskiller
- ~søylemotiv i fasaden



Fossesholm er en bygning fra Rokokko-stilen.



Detaljer fra Fossesholm. Påmalte søyler med marmorering.

Kjennetegn for klassismen:

- ~hel- eller halvvalmet tak
- ~svai på taket ved gesimsen
- ~arker
- ~liggende panel
- ~ofte kun seks ruter i gesimsen
- ~kvaderhjørne
- ~søylemotiv i fasaden
- ~tannsnitt over dører og vinduer
- ~rifledede lister og fyllinger i dører

Kjennetegn fra sveitserstilen:

- ~store takutstikk
- ~utskårne bjelker i blondemønster
- ~krysspostvinduer
- ~høvlet panel med list i etasjeskillet

Klassisme 1770 - 1860:

Stilen inneholder to beslektede stilarter: Louise-Seize 1770-1810 og Empire 1810-1860. Arkitekturen fra denne tiden er inspirert av motiver fra oldtiden. Det er to stilperioder fra denne tiden som ofte er svært vanskelig å skille fra hverandre. Begge stilartene blir derfor omtalt samtidig.

Lousie-Seizestilen kom til Norge som følge av oppblomstring i handel og skipstrafikk på slutten av 1700-tallet. Rifledede lister og dørfillinger og tannsnitt over vinduene er kjennetegn fra denne stilen.

Empirestilen knyttes til Napoleon (empire betyr keiserdømme) og uttrykksformen er mer pompøs og overdrevet enn Louise-Seizestilen. Empire slo sterkt igjennom som lokal byggeskikk i Norge og det finnes mange bygninger med detaljer fra empirestilen i Øvre Eiker. Dette skyldes kanskje at stilen var lett å tilpasse bryggerhus og arbeiderboliger. Murarkitektur var også i denne stilen et forbilde. Større vindusruter ble tilgjengelig.



Lilleby er oppført i klassismestil.

Sveitserstilen 1870 – 1930:

Stilen har bakgrunn i europeisk villaarkitektur og kom til Norge i samme periode som utbyggingen av jernbanen skjedde. Arkitekter som ble utdannet i Tyskland tegnet jernbanestasjoner i Norge. Stasjonsbygningene ble utformet med karakteristiske takutstikk og blonder, og ofte malt i sterke farger. På grunn av jernbaneutbyggingen ble stilarten godt kjent over hele landet. Dette var også den første stilarten på lenge som skulle vise og tydeliggjøre trearkitektur.

I Øvre Eiker er sveitserstilen godt representert og kjennetegnes ved vakre utskårne detaljer, store takutstikk, stor høyde på taket, høye krysspostvinduer og høye grunnmurer utført i naturstein. De fleste husene fra denne tiden hadde verandaer med detaljert utsmykning. En rekke eldre bygninger i kommunen ble i denne tiden ombygget for å tilpasses stilen.



Det finnes mange sveitservillaer i Øvre Eiker.

Kjennetegn ved
jugendstilen:

- ~valmede mansardtak
- ~svai mot gesimsen
- ~karnapper og list
i etasjeskillet
- ~vinduer med små-
rutede rammer
øverst
- ~ornamenter med
organiske motiver

Kjennetegn ved
funksjonalismen:

- ~flatt eller pyramide-
formet tak med liten
takvinkel
- ~hjørnevinduer
- ~kubiske og runde
former
- ~liggende panel
- ~ingen ornamentikk

Jugend (Art Nouveau) 1900- 1930:

Jugendstilen hadde en kort levetid i Norge, noe som sannsynligvis har med den nasjonale bevisstheten som var i landet i tiden rundt 1905. Den importerte stilen hadde i utgangspunktet som mål å bedre formgivningen for produkter som alle skulle ha råd til å kjøpe. Dette utviklet seg i motsatt retning og ble et uttrykk for den dekadente tidsepoken som arkitekter tok sterk avstand til.

Karakteristiske trekk er buet linjeføring og bruk av organiske motiver som blomster og bladverk. Valmede mansardtak og svai mot gesimsen var vanlig. Takutstikkene var ofte korte. Vinduene hadde ofte smårutete vinduer i øvre felt.



Hus i jugendstil. Bratt tak med svai mot gesimsen.

Funksjonalisme 1930 -1940:

Funksjonalismen tok et opprør med fortidens stiletterlikninger. All ornamentikk, pynt og forbilder fra tidligere tider ble avskaffet. Det ble nå fokusert på en sammenheng mellom form og funksjon. Bygningens ytre skulle vise bygningens indre disponering. Hus fra denne tiden var enten oppført i tre eller betong eller gjerne i kombinasjon. De hadde en kubisk sammensetning av volumer og flater. Taket var flatt eller svakt hellende. Store vindusflater skulle gi rommene mye naturlig lys.

”Byggmesterfunktis” er et begrep for hus oppført i en eller to etasjer med pyramide-tak og med vinduer plassert i hjørnene. I Øvre Eiker finnes det flere eksemplarer fra denne perioden.



Hus i funksjonalistisk stil -også kalt “Byggmesterfunktis”.

Husbank og gjenreising 1945-1960:

Bolignød og knappe ressurser etter krigen tvang frem en byggestil som var basert på det enkle og funksjonelle. Den første typehuskatalogen fra Husbanken viste hus som var forankret i norsk byggeskikk. Husene var gjerne ”halvannenetasjere” med kubisk bygningskropp og bratt takvinkel. Ofte var det to-rams vinduer med enkel sprosse på hvert vindu. I 1950-årene ble det fremstilt flere nye byggematerialer til alminnelig bruk. Ytong var et produkt som ble produsert i lokalsamfunnet, og det var da naturlig at det ble oppført murhus rundt om i kommunen. Hustypen ”Mor til tre” ble et begrep.

Kjennetegn for etterkrigsarkitektur:

- ~kubisk huskropp
- ~bratte saltak
- ~1½ eller 2 etasjer
- ~midtstolpevindu med tynn sprosse
- ~"Ytonghus"
- ~eternittfasade

1960-1970:

- ~stående tømmermannspanel
- ~liggende panel i røstet
- ~shingel som taktekke
- ~husmorvinduer
- ~jordfarger
- ~få detaljer

1980-tallet:

- ~stor variasjon
- ~karnapper, søyler
- ~valmede tak med glassert takstein
- ~falske sprosser
- ~hvitt og pastellfarger populært

Boligområdene på Nøstetangen og Kantum i Hokksund og Island i Vestfossen er bygd ut i denne perioden og har flere tidstypiske bygninger.



Etterkrigsbolig med kubisk husform og midtstolpevinduer.

1960-1970:

Ferdighusfirmaer med kataloger for sine standardhus ble mer og mer vanlig. Fremdeles ga husbanken store føringer for boligbygging. Byggene var ofte en etasje med kjeller. Takvinklene var slake uten muligheter til innredning av loft. "Husmorvindu" ble et begrep: en stor vindusflate som var enkle å gjøre rene og med funksjonell barnesikring - kanskje til og med produsert på Fjerdingstad trevarefabrikk i Hokksund.

På taket ble det fortsatt lagt teglstein, men shingel var et nytt materiale som ble populært. På 70-tallet var det utvendig få eller ingen detaljeringer. Mot slutten av 70-tallet ble stående tømmermannskledning på veggene og liggende kledning i røstet vanlig. Fargene som ble brukt var gjerne jordfarger.



Hus fra 70-tallet med tømmermannskledning og husmorvinduer.

80-tallet og jappetid:

I denne perioden var det stor økonomisk optimisme, noe som gjenspeilte seg i husbyggingen. Det blir et større behov å skille seg ut fra mengden og husene forholder seg mindre til omgivelsene. Dette kommer spesielt til uttrykk i boligområdene.

Variasjonene er store med spenn i volum, form og materialvalg. Typiske trekk fra



Hus med 80-tallsstil med valmet tak og falske vindussprosser.

denne tiden er karnapper, slakt hellende valmtak med glassert takstein, vinduer med falske sprosser og skodder. Amerikainspirerte hus med mye detaljer og overdrevenhet var ikke uvanlig. Søylar, bueganger og klassiske statuer er å finne igjen ved inngangspartiet.

Hus med møneretning vendt ut mot dalen (inspirert fra hus i Alpene) ble også populært. Balkongene ble bygget store og strekker seg gjerne rundt hele huset og ble oppført i både første og annen etasje. Fargene var tidstypiske hvitt, lyse rosa eller andre pastellfarger. Ullern er typiske boligområde fra denne periode

1990-tallet og nostalgi:

Tiden preges av nostalgia der sveitserstilen er inspirasjonen. Rekkverk, stolper, lister og møner er detaljerte selv om det ikke er som de snirklete utskjæringene fra sveitserstilen eller den overdrevne staffasjen på 80-tallet. Grønt og okergult er populære farger. To eller tre fargenyanser brukes på hus, vindussprosper og vindskier. Smårutete vinduer er idealet.

Ferdighus settes opp, gjerne på en lav såle uten kjeller. "Halvannenetasjere" blir populært og gjerne med underetasje i hellende terreng. Inngangspartiet trekkes litt frem og får et overbygg. Verandaene er fortsatt store.

"Livsløpsstandard" er et begrep der huset innredes med tanke på å kunne bo livet ut, dvs. at de viktige rommene legges på ett plan.



Hus fra 90-tallet.

Byggeskikk og tendenser i tiden:

Det er fortsatt 90-tallsstilen og kataloghus som bygges mest. Mange bygger store hus med bratte tak der loftsarealet tas i bruk og underetasje innredes til utleiehybel. Tendensen viser at tomtene ikke setter begrensning for typen hus folk velger. Folk ønsker også å utnytte tomtene sine maksimalt og tomannsboliger bygges flere steder i kommunen.

Det er vanskelig å spå frem i tid også når det gjelder byggeskikk og trender. Den trenden man kan se konturen av er mer dristig form for arkitektur med en ny kombinasjon av materialer. Glassflater og stål i kombinasjon med rent treverk er populært blant arkitekter, men er fortsatt ikke det folk flest velger. Enkle, rene linjer etterstrebes og folk er mer bevisst på design, også når det gjelder hus.

Det er økt bevissthet rundt miljøtenkningen på alle plan i byggeprosessen. Gjenbruk av materialer der bygg rives, miljøvennlige materialer, romplassering i forhold til varmetap, utnyttelse av sollyset og alternative varmekilder vurderes i større grad enn tidligere. Trekonstruksjonene vil naturlig nok alltid stå sterkt i Norge. Selv om moten på hus vil endre seg når det gjelder volum, form og farge, vil treverket forbli det naturlige byggematerialet.

1990-tallet:

~sveitserstilen som forbilde

~smårutete vinduer

~takstein i sort eller tegl

~hus med "livsløpsstandard"

Tendenser i tiden:

~tomten setter ingen begrensning for husvalget

~økt bevissthet rundt miljøtenking i byggeprosessen

~økt bevissthet på design

~treverket vil fortsette å stå sterkt som byggemateriale

8.0 Restaurering og ombygging

Tilbakeblikk, trender i tiden og veien og gå

Vi vil alltid bli påvirket av trender og stiler i andre deler av verden. Våre forfedre har hentet inspirasjon og brakt med seg elementer hjem fra utlandet, noe som avspeiler seg blant annet gjennom vår egen byggeskikk. Med en stadig økende utfredstrang og økende impulser fra tv og andre medier, er det viktig å skille mellom hva som gjør seg best i Roma, Manhattan eller Bangkok og hva som faktisk passer hjemme hos oss selv. Selv om det er lov å benytte seg av ideer hentet fra utlandet, gis det best resultat hvis man omformer disse til norske varianter. Vi må likevel være bevisste på vår egen identitet og historie, og ikke minst vår egen bygningshistorie. Ved anleggelse av hus og hage, der man tilpasser nye ideer med stedegne materialer og vegetasjon, blir sluttresultatet ofte mer vellykket enn om man kopierer noe man oppdaget på ferie i utlandet.

~impulser hentes fra utlandet, tv og andre medier

~vær bevisst på egen bygningshistorie

~tilpass ideer til lokale forhold

8.1 Restaurering

Dersom du overtar et eldre hus som må restaureres, bør du gjøre visse undersøkelser før du setter i gang. Det er viktig å være bevisst på at det vi foretar oss med huset, vil kunne være med på å endre noe av kulturhistorien. Det er til alle tider vært gjort endringer på bygninger for å tilpasse husene til tiden man lever i og de behov som melder seg. Ingen er tjent med kun å ha museale bygninger i bygda. Det er likevel viktig å være klar over at de som eier og vedlikeholder gamle hus har et spesielt ansvar. Den beste bevaringen er bruk, men ikke all type bruk kan godkjennes. For eksempel vil det i gamle hus ikke være heldig med aktiviteter som kan medføre råte-skader og liknende.

~de som er eiere av eldre bygninger har et spesielt ansvar

~tidligere restaureringer setter historiske spor

I kapittelet ovenfor finnes en kort oversikt over hustyper i Øvre Eiker og hvilke kjennetegn som er typisk for stilperioden husene er bygget i. Se etter generelle trekk. Ofte har det vært flere ombygginger som har forringet mye av det opprinnelige. Det kan være nyttig å finne ut når huset ble bygget, og når det har vært gjort ombygginger. Kanskje har ombyggingen vært så omfattende at det ikke er aktuelt å føre det tilbake til det originale, men heller til en av de senere ombyggingene.

Noen ganger må rominndeling og interiør endres radikalt. Dette må ofte gjøres for å få til praktiske løsninger etter dagens behov. Praktiske løsninger kan som regel kombineres med bevaring av det særegne ved en bygning dersom de "riktige" løsningene arbeides frem. Da vil det være lurt å engasjere en arkitekt med erfaringer fra restaureringsarbeid som kan hjelpe til med et nytt uttrykk, samtidig som det tas bevaringshensyn.

Tenk gjennom hva de reelle behovene er, og hva som er de skapte behovene som kunne vært realisert dersom bygningen var nyoppført. Selv om det er tid- og ressurskrevende å drive med restaurering, får du mye tilbake av et hus med særpreg frem-



Et restaureringsprosjekt som i utgangspunktet så håpløst ut. (foto: Henriksen)



Etter restaurering og mange timers arbeid fremstår huset slik. (foto: Henriksen)

~den beste bevaring er bruk og vedlikehold

~skaff deg kunnskap om huset og stilperioden

~vurder reelle behov og skapte behov

~råd og veiledning kan være nødvendig

for et nytt hus som det finnes mange eksakte kopier av. Man kan fint bo i et hus der det er litt lavt under taket og med en trapp eller et rom som ikke er spesielt praktiske. Det er nettopp disse tingene som gjør huset unikt.

Eksteriøret er viktig med tanke på det totale uttrykket, enten bygningen ligger alene eller i tilknytning til andre bygninger som uthus eller sidebygninger. Råd og veiledning må ikke sees på som en ekstra belastning i et restaureringsprosjekt. Det kan være verdt å åpne øynene litt, dele kunnskap og erfaringer med andre og bli bevisst på blant annet arkitekturhistorie og gamle teknikker.

Gode råd for deg som skal restaurere:

- **Ikke søk om riving av et hus før du har hatt fagfolk til å vurdere restaurering.**
- **Har du et gammelt hus: sett deg inn i hvilken stilepøke huset hører til og hva som kjennetegner stilen. Ta vare på mest mulig av originale bygningsdeler. Fotografer gjerne detaljene på forhånd.**
- **Ta kontakt med andre som har gjennomført gode restaureringsprosjekt. Fortidsminneforeningen har god kunnskap om bygningshistorien i Øvre Eiker.**
- **Eldre hus hadde gjerne høvlet panel, vurder kledningen på ditt hus. Unngå falske vindussprosser.**
- **Vær varsom med å sette nye store balkonger og verandaer på eldre hus. Anlegg heller uteoppholdsplassen på bakkenivå.**
- **Vis sunn skepsis til moderne materialer og nye metoder i forbindelse med istandsetting og vedlikehold av gamle hus. Bruk farger som følger husets stilperiode.**
- **Vurder om det gamle huset/uthuset kan inngå i et nytt prosjekt og/eller få nye bruksområder.**

8.2 Tilbygg/påbygg

Ved rehabilitering av et eksisterende bygg vil eieren måtte ta standpunkt til hva som skal gjøres med fasadene. Huset kan ha et påbygg, eller det kan ha vært gjort om på fasaden tidligere. Tilbygg, ombygging og nybygging er aktuelt i de fleste etablerte områder. Slike tiltak er nødvendig for å holde bebyggelsen oppdatert og for å innpasse nødvendige funksjoner. Ved ombygging, gjør deg kjent med følgende:

- Hva er hovedformen til eksisterende bygg?*
- Hvilket stilpreg har huset?*
- Hvilket stilpreg har eventuelle tilbygg?*
- Hvordan hovedform og stilpreg har nabobygg og omgivelsene?*

~kopier blir ofte dårligere enn originalen

~kontrast kan være spennende, men også utfordrende å lykkes med

~volum, hovedform og dimensjoner for eksisterende bygg er bestemmende for hvordan tilbygget utformes

~målet er å skape sammenhengende og harmoniske omgivelser

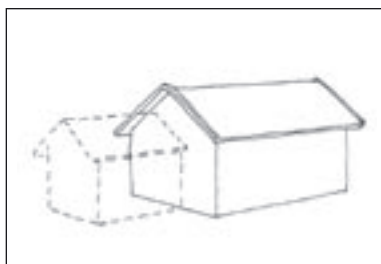
~et tiltak skal vurderes utover det tekniske og funksjonelle

~et tiltak må sees i sammenheng med sine omgivelser

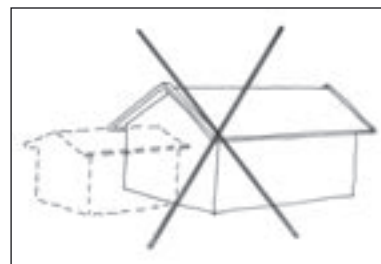
~§ 74.2 gjelder alle byggemeldingspliktige tiltak

Det bør også vurderes om bebyggelsen skal være en tilpasning eller en nyskapende kontrast. Nostalgiske stilretninger bør behandles spesielt. Kopier som prøver å se gamle ut kan være uheldig løsning. En bevisst kontrast kan derimot være med på å fremheve den bevaringsverdige bebyggelsens kvalitet. Hvis det velges å bygge i kontrast med opprinnelig byggestil står man ovenfor flere utfordringer. Hva som er en kontrast i positiv betydning må vurderes i hvert enkelt tilfelle, men kan ofte gå på materialbruk og farger. Den eksisterende bebyggelsens volum, dimensjoner og hovedform bør være bestemmende for den nye bebyggelse.

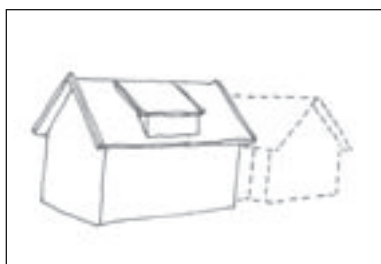
Enkelte velger å gi bygningen en ny stil eller et annet preg enn tidligere. Det vil si at en i grunnen bygger et nytt hus for omgivelsene. I et slikt tilfelle er det viktig at en ser på nabobygg i området. Der det er enhetlig karakteristisk bebyggelse, som i Dyngge i Gamle Hokksund og Haugen i Vestfossen, er det spesielt viktig å ta hensyn til omgivelsene og hva som er identiteten i området.



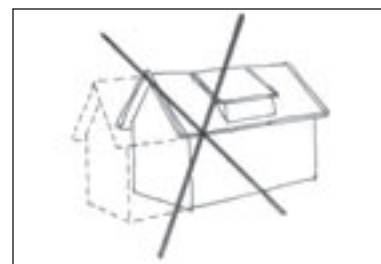
Tilbygg med samme takvinkel som eksisterende bygning.



Uheldig med tilbygg som får annen takvinkel enn eksisterende bygning.



Et større tilbygg oppleves som et nabobygg.



Uheldig med tilbygg i forlengelse av hus med klar symmetri. Huset vil miste sin likevekt.

9.0 Lovgrunnlag

9.1 Skjønnhetsparagrafen, § 74.2

Skjønnhetsparagrafen sier at bygningene skal tilfredsstillende ”rimelige skjønnhetshensyn”. Dette betyr ikke at kommunen krever at bygningen skal ha en usedvanlig god utforming, men at det stilles noen krav til kvalitet som går utover det tekniske og funksjonelle. Kommunen har et ansvar for å skape sammenhengende og harmoniske omgivelser. § 74.2 gir ikke kommunen anledning til å gjenta ”tabber”. Selv om kommunen tidligere har gitt tillatelse til tiltak som viser seg å være uheldige, skal ikke dette nødvendigvis måtte gi en utvikling med stadig mer disharmoni og støyende omgivelser.

”..videre skal bygningene i rimelig grad være tilpasset omgivelsene.” Dette betyr at det ikke er anledning til å vurdere bygninger isolert fra nabolaget. Bygningenes plassering i forhold til eksisterende bebyggelse, tilpasning til terrenget, takvinkler i forhold til eksisterende bebyggelse, farger og materialbruk og bygningshøyde skal vurderes. Dette betyr ikke at et tiltak må likne på nabohuset, men at det tas hensyn til de overnevnte punktene. Vurderingen er basert på skjønn, og det er rom for at et nybygg har et moderne uttrykk.

Sansynligvis vil det kunne tillates et hus med annen takvinkel, høyde og materialbruk enn de nærliggende bygningene dersom volumene forholder seg til omgivelsene. I andre tilfeller vil kanskje takvinkel og farge være det som gjør at et hus passer inn i nabolaget. Det viktigste er at det gjøres en helhetlig vurdering av tiltaket og at det er bevissthet rundt virkningen av det. Hensikten er å unngå at nye bygninger oppleves som fremmedelementer i forhold til omgivelsene.

For å kunne vurdere om et tiltak forholder seg til omgivelsene, enten det er i et etablert boligområde, på tunet, i skogholtet eller som et fortettingsprosjekt, må det foreligge dokumentasjon for å kunne vurdere tiltaket. Vanlig situasjonsplan og fasadedetegninger gir ikke grunnlag for vurdering om § 74.2 i Plan- og bygningsloven er oppfylt. Bilder av nabohus, fotomontasje, perspektivtegninger og fasadeoppriss av tiltaket sett i forhold til nabobygningene kan derfor kreves vedlagt byggesøknaden.

Skjønnhetsparagrafen gjelder for "alle byggemeldingspliktige permanente anlegg som driftsbygninger, varige konstruksjoner og anlegg, mindre byggearbeider og meldepliktig arbeid innen en enkelts bedrifts område." Ved oppussing av fasade eller ved endring av bygning skal det også tas estetiske hensyn og det kan henvises til § 74.2. Regelen gjelder også gjerder, forstøtningsmurer og støyskjermer.

9.2 Reguleringsplan og byggeskikk

Reguleringsplanen skal være godt gjennomtenkt og ha et formål som kan sikre et godt grunnlag for god byggeskikk. Dette gjelder såvel private planer som kommunens egne planer. Hvordan området virker på avstand, hvordan feltet fungerer og oppleves internt og hvordan de enkelte bebygde tomter virker på feltet, skal vurderes gjennom et reguleringsplanarbeid.

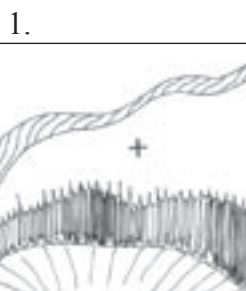
Området må drøftes i forhold til dets fjernvirkning for å unngå at karaktergivende åskammer brytes opp av tilfeldig bebyggelse eller anlegg. Dominerende landskaps-

~en reguleringsplan skal sikre estetisk godt grunnlag

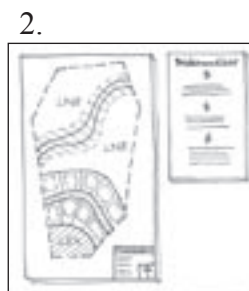
~reguleringsplaner utarbeides med en helhetlig vurdering

~kvalitetene i et området skal ivaretas gjennom en reguleringsplan

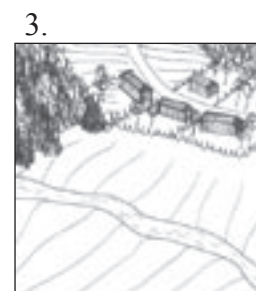
~det er viktig å beholde intensjonen i en reguleringsplan når det er snakk om dispensasjon



Registreringer gjøres i forkant av en reguleringsplan. Kvaliteter i et område kan f.eks. være elva og skogholtet.



Reguleringsplanen utarbeides med fokus på å beholde noe av særpreget.



Et område bygges etter reguleringsplanens anvisninger. Kvaliteter i området er beholdt.

former rundt utbyggingen bør beholdes uberørt. Dersom fremtredende horisonter berøres av nye tiltak, er det viktig at disse utformes med stor omtanke. Det er vanskeligere å gjemme eller underordne anlegg i åpne landskap enn i kuppert terreng med variert vegetasjon. Som regel blir tiltak mer fremtredende enn ønsket. Oppdelte volumer er lettere å innpasse i landskapet enn anlegg med store volumer.

En planleggers oppgave er å ta vare på de kvalitetene som området har i forhold til det som skal bygges, enten det gjelder sentrum, i et boligområde eller i kulturlandskapet. Den enkelte tomteeier må ta noen av de samme vurderingene ved valg og plassering av hus for å sikre god estetikk.

De vurderinger som er gjort i reguleringsplanarbeidet er gjort ut ifra helhetlige vurderinger. Det er derfor viktig at intensjonen i planen opprettholdes når utbyggere skal bygge ut den enkelte tomt. Ofte passer ikke tiltaket med bestemmelsene til planen. Det er i denne sammenheng viktig å tenke nøye gjennom hva en eventuelt dispensasjon vil gjøre for helheten i området. Kanskje må utbygger revurdere sitt valg av prosjekt!

For nye boligområder foreligger det reguleringsplaner som sier noe om hva som er tillatt innenfor det aktuelle området. Ofte vil en kunne kjøpe en ferdigplanert tomt hvor det er lett å plassere et hus. Mange kvaliteter går tapt når tomter planeres ut, og tomteeier kan bli skuffet over endringene som er skjedd siden de befarte tomte første gang. Utbyggere av feltet er lite hensynfulle når de legger infrastrukturen til området. Mye av områdets kvaliteter kan beholdes ved skånsom behandling av sideterrenget.

I kommuneplanen er det nedfelt bestemmelser som omhandler estetikk og bevaringshensyn. Dette ansvarliggjør både politikere og saksbehandlere i kommunen.

10.0 Gode råd for god byggeskikk

- Ta kontakt med kommunen – sjekk hva kommuneplanen og eventuelt reguleringsplanen sier om tomte di. Bestemmelsene i disse planene er juridisk bindende og kan ikke fravikes uten at det blir gitt dispensasjon.
- Tenk langsiktig – Oppsetting av hus gir premisser for uteanlegg og eventuell senere utbygging.
- Ta deg god tid til å planlegge hus, trafikkareal, hage, solforhold og vegetasjon.
- Bruk gjerne litt tid og penger på en arkitekt eller gode fagfolk – det kan være en svært god investering.
- Tilpass huset ditt til tomte– ikke omvendt!
- Trekk inn naboen på et tidlig tidspunkt. Er det spesielle hensyn å ta? (høyde på huset, avstand fra nabogrensa) Kan du gå sammen med naboene om felles løsninger, f. eks. avkjørsel, hekk, gjerde?
- Be om forhåndskonferanse om du har spørsmål vedrørende utbygging.
- Lag komplett fargeforslag for hele bygningsmassen – ikke velg én og én farge.
- Før du søker om å rive et hus, graver bort naturtomten din eller hugger et tre: Tenk deg om, diskuter med noen som har stått overfor de samme valgene selv. Husk:

**Det tar 1 dag å rive et hus,
1 time å rasere ei naturtomt og
5 minutt å hugge et tre – og så er det for seint å angre!**

En sjekkliste til å vurdere prosjektet med hensyn til estetikk og tilpasning. Den kan med fordel benyttes både for de som skal planlegge huset, bo i huset, bygge huset og for de som skal godkjenne huset.

Vurdering av tiltak i forhold til omgivelsene					Utforming av tiltaket i seg selv			
Samspill	Kontrast	Konflikt	Tilpasning	Egenskaper ved tiltaket som skal vurderes	God utforming	Over middels utforming	Under middels utforming	Dårlig utforming
				<p>Volum og form</p> <p>Fjernvirkning, landskaps-tilpasning</p> <p>Husplassering og bebyggelsesstruktur</p> <p>Husets volum, størrelse</p> <p>Takform og takvinkel</p> <p>Bygningshøyde og gesimshøyde</p> <p>Terreng-tilpasning rundt bygningen</p>				
				<p>Detaljer</p> <p>Proporsjoner og dimensjoner</p> <p>Samsvar mellom fasader, tak og planløsning</p> <p>Materialer, detaljer og farger</p> <p>Vindusinnsetting, vindustyper og størrelser</p>				

11.0 Litteraturliste

Byggeskikk 2-98, Statens byggeskikkutvalg, "Byggeskikkveiledere innhold og innsikt", Ingolf Westbø
Byggeskikk 2-98, Statens byggeskikkutvalg, "Praktisk bruk av kommunale veiledere", Anders Evjent.
Estetikk i plan og byggesaker, Veileder, Miljøverndepartementet og Kommunal og arbeidsdepartementet, Oslo 1997
Utendørs reklame. Retningslinjer for utendørs skilting og reklame. Miljøverndepartementet.
Estetikk i plan- og byggesaker – veileder, Miljøverndepartementet og Kommunal og arbeidsdepartementet, 1997
Veiledning til estetiske retningslinjer for plan og byggesaksbehandling, Bærum Kommune, planseksjonen, mai 1997.
"Mitt hus er din utsikt- god byggeskikk for hus og land- hva hvorfor og hvordan", Statens byggeskikkutvalg, 1998.
Litteratur Byggeskikkveileder Sarpsborg kommune.
Fysisk planlegging i landbruksområde, del av dr.scient.studie, Solveig Svardal.
Utarbeidelse av byggeskikkveileder i Aker-Smørgrav, hovedoppgave NLH, Ole Johan Alstad.
Håndbok 49, Småhusområder. Bedre bebyggelsesplaner og fortetting med kvalitet. Jens Bjørnebo, Husbanken /Byggforsk, 2000

Noen oppslagsverk:

"Kunst i veganlegg", Vegdirektoratet, 2001.
"De vakreste hagene i nord", Karl- Dietrich Bühler, Gyldendal, 2000.
"Hvilken plante hvor", Jane Schul, Cappelen, 2001.
"Elleville hager", Nils Skaarer, Landbruksforlaget, 1998.
"Fagert er landet?", Ketil Kiran, Aschehoug 1996.

Nyttige internettadresser:

www.ovre-eiker.kommune.no
www.bfk.no
www.husbanken.no
www.odin.dep.no
www.lovdato.no
www.be.no
www.arkitektur.no
www.byggforsk.no
www.artemisiasia.no/arc/